

ПАРАЛІНГВІЗМИ, ПІДТЕКСТ І ПЕРЕКЛАД

В.М. Кикоть

У статті мова йде про збереження в перекладі жестів, міміки та інших вербально виражених невербальних засобів творення підтексту поетичного твору.

Ключові слова: паралінгвізм, підтекст, переклад, поезія.

Підтекст поетичного твору може формуватися за рахунок багатьох як змістовно-сміслових, так і формотворчих компонентів віршового тексту. Одним із джерел виникнення підтексту, хоча в поезії це трапляється досить рідко, можуть бути жест, міміка, рухи тіла, тощо. Мова йде, як відомо, не про жести й міміку читців чи акторів під час виконання твору, хоча жест читця чи актора є „додатковим виразником його ставлення до героїв, подій та станів, котрі зустрічаються у творі, що виконується” [1, с.131], а про зображені автором паралінгвізми безпосередньо в тексті поетичного твору.

„Паралінгвізми є важливим засобом психологізації зображення, створення модально-прагматичних імплікацій, адже зображені жести й міміка дають читачеві можливість ніби зазірнути в душевний стан героя. Домінуючими є суб’єктно-оцінні імплікації, що обумовлюється емоційною основою паралінгвізмів [2, с.129]. Незважаючи на уявний аграматизм жестів та міміки, їх біологічна примарність у відносно природної мови як засобу спілкування обумовлює їх активність та аналогічну лінгвістичному знаку поведінку в системі комунікації [3, 1980]. З цього положення випливає, що комунікативно релевантні жести й міміка функціонально та семантично еквівалентні вербальному висловлюванню.

Очевидно, знакова організація подібного роду об’єктів і постала методологічним підґрунтям для широкого трактування поняття тексту „як зв’язної, компактної, відтворювальної послідовності знаків чи образів, розгорнутої по стрілі часу, яка виражає певний зміст та має смисл, в принципі, доступний розумінню” [4, с.21].

„Неважко помітити, – стверджує В.К. Нішанов, – що декотрі людські дії спеціально призначені для обслуговування спілкування (жести, міміка), низка інших – мають самостійне призначення (балет, дія регулювальника на перехресті, пантоміма). Ці дії легко уявити у вигляді послідовності знаків чи самостійного тексту” [5, с.4], тобто вони мають знакову структуру.

Міміка, жести, рухи тіла, що супроводжують акт комунікації, можуть частково розкривати, уточнювати, доповнювати значення окремих одиниць тексту, а іноді й створювати нові значення. Наявність вказівного жесту в певній ситуації комунікації може створити явно неочікуване значення лексичної одиниці чи ситуації. Такого типу інформація повинна враховуватися перекладачем, оскільки за певних умов вона може стати релевантною до підтексту.

Без точного відтворення вербального вираження невербальних засобів вираження змісту, що подаються, як правило, у вигляді авторських ремарок стосовно рухової поведінки героїв, в перекладі часто зникає саме підтекстовий образ. Наведемо типовий приклад такої перекладацької похибки, що має місце в українській та російській інтерпретаціях вірша Р. Фроста “The Death of the Hired Man” [6, 34].

У завершальному епізоді цієї невеликої поеми, після довгої суперечки між чоловіком та дружиною – чи виявити милосердя до старого німецького наймита, який не раз підводив господарів у відповідальні моменти, а тепер, довго десь блукавши, прийшов знову проситися до них на ферму і

заснув у сусідній кімнаті, дружині вдається переконати чоловіка не віддавати наймитові по заслугі, а проявити милосердя до старої людини, яка очевидно прийшла помирати до колишніх господарів. Ця думка не виражена у творі експлікаційно, вона міститься в імплікації, маркером якої якраз і є вербально виражений жест. Господар іде подивитися на старого наймита і, бачачи, що той помер, виражає свою солідарність з дружиною, беручи її руку в свою:

*Warren returned – too soon, it seemed to her –
Slipped to her side, caught up her hand and waited.
“Warren?” She questioned.
“Dead”, was all he answered. [6, с.40]*

Нехтуючи семантичним наповненням вказаного вербально вираженого жесту, російський перекладач М. Зенкевич перетворив цю останню драматичну сцену на парадоксально сміхотворний епізод:

*Уорен возвратился очень быстро.
Склонился молча и пожал ей руку.
“Что с ним, Уоррен?”
“Мертв”, – ответил он. [7, с.113],*

адже будь-якому пересічному читачеві зрозуміло, що, сповіщаючи про смерть, руку не тиснуть.

Але і в українському перекладі ця важлива для образного декодування деталь відтворена неповноцінно:

*Вернувся Воррен надто швидко.
Безмовний сів і стиснув руку Мері.
“Що, Воррене?”
“Помер”, – той відповів. [8, с.71].*

З багатьох розглянутих нами та іншими дослідниками прикладів добре видно, що зображені автором „невербальні засоби комунікації іноді більшою мірою, ніж вербальні (лексичні та граматичні), передають емоційну характеристику того, що повідомляється” [9, с.51].

Висновок. Отже, все, що складає так званий паралінгвістичний контекст, який створюється вищезгаданими паралінгвістичними засобами та до якого по праву належить ще й „некодифікована фонація” [10, с.96] (сміх, шепіт, крик, інтонація обурення, засмучення, іронії тощо), тією чи іншою мірою впливає на творення підтексту поетичного твору і безсумнівно заслуговує на увагу перекладача, який ставить собі за мету адекватне відтворення першотвору мовою перекладу.

PARALINGUISTIC MEANS, IMPLIED SENSE AND TRANSLATION

Valeriy Kykot

The article deals with rendering gestures, mimics and other verbally expressed non-verbal means of poetry implied sense creation.

Key words: paralinguism, implied sense, translation, poetry.

ПАРАЛИНГВИЗМЫ, ПОДТЕКСТ И ПЕРЕВОД

В. М. Кикоть

В статье идет речь о сохранении в переводе жестов, мимики и других вербально выраженных невербальных средств создания подтекста поэтического произведения.

Ключевые слова: паралингвизм, подтекст, перевод, поэзия.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенов В.Н. Искусство художественного слова / В.Н. Аксенов. – М.: Искусство, 1954. – 354 с.
2. Адакова В.М. Явления импликации в художественном тексте, обусловленные паралингвизмами / В.М. Адакова // Структура и семантика предложения и текста в германских языках. Межвузовский сборник научных трудов. – Л.: ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1987. – С. 125 – 129.
3. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации/ И.Н. Горелов. – М.: Наука, 1980. – 252 с.
4. Брудный А. Хождение за три мира / А. Брудный// Знание – сила. – М., 1985. – № 1. – С. 20 – 21.
5. Нишанов В.К. О смысле текста и природе понимания/ В.К. Нишанов // Текст, контекст, подтекст. – М.: Просвещение, 1986. – С. 3 – 10.
6. The Poetry of Robert Frost. The collected poems, complete and unabridged. Edited by Edward Connery Lathem. – New York: Henry Holt and Company, 1979. – 610 p.
7. Роберт Фрост. Стихи: Сборник /Сост. и общ. ред. Ю.А. Здорова. – М.: Радуга, 1986. – 432 с.
8. Фрост Р. Вірші у перекладі В. Бойченка // Поезія – 70. – К.: Радянський письменник, 1970. – № 1. – С. 67 – 71.
9. Глаголев Н.В. Экстралингвистическая основа конструирования предложения в речи // Филологические науки. – М.: Высшая школа, 1974. – № 2. – С. 51.
10. Мыркин В. Я. Типы контекстов. Коммуникативный контекст / В.Я. Мыркин // Филологические науки. – М.: Высшая школа, 1978. – № 1. – С. 95 – 100.

Надійшла до редакції 4 вересня 2009 р.